

Соснівський навчально-виховний комплекс №13

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення педагогічної ради

Від 31.08.2023 р № 1

Катарина І.М.

Навчальна програма

**«Досліджуємо історію і суспільство. 6 клас (інтегрований курс)»
(2 год. на тиждень, 70 год. на рік)**

Розроблено на основі модельної навчальної програми ««Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти»(автори Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.)

Зміст навчальної програми забезпечує підручник «Досліджуємо історію і суспільство: підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів середньої загальної освіти» (автори І.Д.Васильків, І.С.Димій, О.А., Р.В.Шеремета -Тернопіль: Астон. 2023)

2023 рік

Мета навчальної програми відповідає меті Галузі, закріпленій у п. 20 Державного стандарту: «Розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінностей верховенства права та нетерпимості до корупції».

У викладанні інтегрованого курсу «Досліджуємо історію та суспільство» пріоритетними є:

- вивчення минулого України в контексті світової історії та формування розуміння тісного зв'язку подій і явищ, котрі відбувалися на території України, із навколишніми територіями, народами, процесами;
- досягнення очікуваних результатів навчання через діяльність (індивідуальну, групову, самостійну, колективну, проєктну, творчу) здобувачів освіти;
- пізнання загальних процесів, особливостей розвитку суспільства та принципів його організації і формування ключових компетентностей, а на їх основі – досягнення конкретних результатів у здобутті історичних та громадянських знань та умінь користуватися ними.

Структура інтегрованого курсу.

Програма курсу передбачає 4 модулі (розділи) в кожному році навчання, розраховані на рекомендовану Типовою освітньою програмою кількість годин. 6 клас

Розділ 1. ІНСТРУМЕНТИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ (12 год.)

Розділ 2. ЛЮДИНА, ПРИРОДА, СВІТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕЧЕЙ У ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (22 год.)

Розділ 3. ЛЮДИНА, СВІТ ЇЇ УЯВЛЕНЬ ТА ІДЕЙ У ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (17 год.)

Розділ 4. ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ВЛАДА В ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (18 год.)

Шляхи реалізації програми:

- поєднання зусиль педагога і здобувачів освіти, використання підручника, робочих зошитів з друкованою основою та/чи звичайних, комплексу методичних матеріалів для учительства і здобувачів освіти;
- використання можливостей інтернету та індивідуальної «ручної» роботи, проєктної діяльності, виконання творчих/практичних завдань;
- поєднання компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до організації дослідження історії та суспільства

Особливості організації освітнього процесу.

Інтегрований курс «Досліджуємо історію та суспільство» викладається з поєднанням аудіального, візуального сприйняття інформації та роботи з цією інформацією, пошуком інформації та її перетворенням, що є запорукою досягнення очікуваних результатів навчання, зокрема критичного мислення. Заучування визначень термінів, дат, біографій історичних діячів не є самоціллю інтегрованого курсу. Пропедевтичний курс покликаний сформулювати загальні уявлення, систему цінностей, виробити навички здобування та використання інформації, її критичного осмислення.

«ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ І СУСПІЛЬСТВО»

Основна частина

6 клас Розділ 1. ІНСТРУМЕНТИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ (12 год.)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види навчальної діяльності
- використовує пошукові системи для отримання інформації, дізнається значення незнайомих слів - виокремлює основне і другорядне в тексті - наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; - пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні	Вступ. Історія – наука про минуле людства. Цивілізація: матеріальне та духовне вираження. Найдавніші цивілізації світу (оглядово).	- Складання асоціативного грона до терміна «історія» - Віртуальна екскурсія до історичного музею та її обговорення - Робота з текстом підручника (знайомство з його структурою) - Укладання переліку ознак цивілізації
- формулює питання різного типу до тексту/ медіатексту, візуальних джерел - пояснює і доцільно застосовує терміни, поняття, які вжито в запропонованих джерелах - визначає ознаки, що пов'язують документи, артефакти (музейні об'єкти) та ілюстративний матеріал з історичним періодом (у межах теми) - добирає приклади, які розкривають поняття/ терміни, що використовуються в межах теми – - виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах історичних джерел	Історичні джерела. Усні, писемні, речові. Музеї, архіви. Фото-, аудіо-, відео джерела. Археологічна культура.	- Відображення отриманої інформації графічно (схеми, таблиці, діаграми). - Укладання схеми «Історичні джерела» - Моделювання археологічного дослідження - Упорядкування переліку загальних ознак археологічної культури
- визначає риси/ознаки артефакту (музейного об'єкта), писемного та візуального джерела - визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів за допомогою вчителя - формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел	Історичні дослідження. Спеціальні історичні дисципліни, історичні пам'ятки, історичні відкриття. Визначні історичні пам'ятки України. Етнографія та етніміка.	- Створення переліку/глосарію/ тулбоксу (Toolbox – коробка з інструментами) із новими поняттями теми - Укладання таблиці «Спеціальні історичні дисципліни» - Запис власних міркувань на тему «Історичні пам'ятки»

- виокремлює основні елементи карти та пояснює їх значення – співвідносить дані карти з іншими джерелами інформації (розповідь учителя, текст книжки тощо) - визначає орієнтацію об'єктів відносно сторін світу, суб'єкта спостереження – виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні – топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо - розрізняє відносно сталі та змінні об'єкти карти	Історична карта. Історичний простір. Історичні регіони світу. Історико-етнографічне районування України.	- Робота з історичною картою, «читання» легенди карти, позначення на карті історикогеографічних регіонів України - Пошук інформації в інтернеті за запропонованими критеріями - Віртуальна/реальна екскурсія музеями-скансенами України та її обговорення - Укладання таблиці «Історичні регіони світу»
- пояснює різницю між одиницями вимірювання історичного часу і співвідносить їх (рік — століття — тисячоліття) - розрізняє системи літочислення, пояснює їх на прикладах установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу	Історичний час. Періодизація історії людства. Історична математика. Літочислення. Римські цифри. Лінія часу.	- Створення стрічки часу, нанесення на стрічку часу періодів історії людства - Упорядкування хронологічного ряду, вправи із історичною картою та стрічкою часу, співвіднесення історичних подій із відповідним періодом - Розв'язування хронологічних задач
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації - встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні	Історія України – частина світової історії. Періодизація історії України. Ключові процеси на території України від доісторичного періоду до завершення доби Стародавнього світу (оглядово).	- Нанесення на стрічку часу періодизації історії України - Створення мультимедійного продукту або візуалізації ключових процесів стародавньої історії на території України - Встановлення тривалості історичних подій - Створення повідомлення на історичну тематику - Розв'язування хронологічних задач на матеріалі теми

- топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо		
Розділ 2. ЛЮДИНА, ПРИРОДА, СВІТ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕЧЕЙ У ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (22 год.)		
Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	- Види навчальної діяльності
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах	Праісторія – дописемний період. Формування і розселення людини. Первісність.	- Виготовлення робочого аркуша/лепбуку «Кам'яний вік» - Віртуальна мандрівка в минуле (складання плану, репортажзвіт про мандрівку
- розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому	Кам'яний вік у «біографії» людства. Періодизація кам'яної доби. Зміна природних умов та пристосування до них перших людей у добу палеоліту та мезоліту. Винайдення вогню. Приручення тварин. Привласнювальне господарювання. Перші житла. Пам'ятки палеоліту та мезоліту на території України.	- Наведення прикладів впливу зміни природних умов на діяльність людини - Екскурсія в історичний музей та її обговорення/звіт-репортаж
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу - розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний	Неолітична революція – перехід до відтворювального господарювання. Поява землеробства і скотарства. Кочовий та осілий способи життя. Перші землероби та скотарі на території України. Господарська діяльність людини. Поселення перших землеробів. Єрихон. ЧаталГююк. Землероби Дворіччя, долин Нілу та Інду. Зрошування.	- Складання глосарію «Неолітична революція» - Створення графічного коміксу про землеробів Шумеру або перших землеробів та скотарів України - Розв'язування хронологічних задач за матеріалами теми - Робота з картою

устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів)		
- використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження - описує і характеризує за певним алгоритмом пам'ятку природи, історії та культури – формулює висновок, судження на основі наведених фактів	Писемність. Малюнкове письмо. Матеріали для письма. Способи письма. Найвідоміші писемні пам'ятки доби Стародавнього світу	- Учнівські активності «Малюнок на скелі/камені», створення глиняної таблички із клинописним текстом - Укладання «каталогу» найдавніших писемних пам'яток - «Читання» зразків давніх написів
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю – установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій	Мідно-кам'яна доба. Початок обробки металів. Ремесла. Обмін — торгівля. Трипільська та середньостогівська культури. Орне землеробство. Протоміста	- Віртуальна/реальна екскурсія в музей трипільської культури - Створення малюнка трипільської кераміки із традиційними символами - Робота з картою - Розв'язування хронологічних задач на матеріалах теми
- встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) - виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів)	Бронзова доба. Матеріали і технології. Перші штучні матеріали (кераміка, тканина, бронза), пристрої та знаряддя праці (ручний дриль та ін.). Винайдення колеса. Гончарний круг, транспорт. Житла. Поселення. Посуд. Їжа. Одяг. Міграції.	- Створення мультимедійного продукту або візуалізації, карток BrainBox («Скриньки знань») до теми уроку (постери із малюнками винаходів епохи бронзи та запитаннями до ілюстрації) - Формулювання запитань для уявного/реального інтерв'ю з ученими-істориками
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні - топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо	Ранній залізний вік. Зброя. Військова справа. Матеріальна культура: загальні риси. Споруди житлові та громадські. Монументальні споруди. Культові споруди	- Створення Lego-поселення залізного віку - Формування мультимедійного продукту або візуалізації пам'яток матеріальної культури, спроба їх систематизації за видами чи територіями

- визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій		
- розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу - розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому - виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя – наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; - пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні - описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі	Перші цивілізації Межиріччя, Трипілля, Єгипту, Індії, Китаю - особливості співіснування з природою та досягнення їх матеріальної культури. Матеріальна культура народів Передньої Азії в давнину. Матеріальна культура населення Стародавніх Греції та Риму. Побут, їжа, одяг, житло.	- Реалізація проєкту «Цивілізації Стародавнього світу» (малюнок, інтерактивний плакат, Minecraft-поселення, відеоролик тощо) - Розв'язування хронологічних задач за матеріалами теми - Робота з картою - Укладання порівняльних таблиць - Запис власних міркувань щодо розвитку матеріальної культури окремих територій

- встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) - описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі - виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані - пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України та світу - зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя	Населення території України раннього залізного віку. Землероби та кочівники. Велика грецька колонізація. Грецькі колонії на території України – господарський аспект.	- Виготовлення візуалізації/ порівняльного колажу «Землероби та кочівники України» - Робота з картою - Розв'язування хронологічних задач за матеріалами теми - Віртуальна екскурсія в минуле та репортаж-звіт - «Інтерв'ю» з мешканцем грецького поселення на території України - Складання асоціативного грона
--	--	--

Розділ 3. ЛЮДИНА, СВІТ ЇЇ УЯВЛЕНЬ ТА ІДЕЙ У ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (17 год.)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види навчальної діяльності
- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні - топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо - виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів - виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах	Перші світоглядні уявлення. Стихійні знання. Релігійні уявлення доісторичного періоду: тотемізм, анімізм, фетишизм. Магічні дії. Первісні художники. Світогляд і цінності.	- Робота з історичними термінами. Складання глосарію - Робота з текстом підручника - Пошук ілюстрацій-прикладів до матеріалів теми - Підбір прикладів відображення світоглядних уявлень у казках, міфах, переказах

- розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо)		
- встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) - розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі в минулому і сьогоденні - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні - топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо - пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства - виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах - розрізняє тексти соціального та історичного змісту - зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя	Релігія. Язичництво. Політеїзм. Монотеїзм. Релігійні вірування найдавніших цивілізацій. Перші світові релігії, що виникли в добу Стародавнього світу, та їх локалізація. Світогляд і цінності людини Стародавнього світу. Міфи. Символи. Духовний світ трипільців, кіммерійців, скіфів, сарматів, слов'ян.	- Наведення прикладів монотеїстичних та політеїстичних релігій - Виготовлення лепбуку богів та міфічних героїв Стародавнього світу - Укладання таблиці «Світові релігії» - Пошук додаткових ілюстрацій до матеріалів теми
- виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах; - пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства - обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання, пояснює значення освіти в житті людини	Знання та вміння (письмо, читання, математика, ремесла). Прикладний характер освіти. Виховання.	- Створення STEM- моделей винаходів цивілізацій Стародавнього світу - Створення оповідання про життя свого ровесника в Стародавньому світі

- розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому - наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи - розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/вторинні, текстово-візуальні тощо)	Зародження наукових знань. Найважливіші наукові досягнення цивілізацій Стародавнього світу.	- Уявна прес конференція із діячами науки Античності - Укладення «каталогу» наукових та технічних досягнень - Систематизація досягнень за галузями, територіями, важливістю (на вибір)
- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей - розрізняє джерела інформації за видами (матеріальні/ нематеріальні, первинні/ вторинні, текстово-візуальні тощо) - розрізняє тексти соціального та історичного змісту - визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації - послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури	Літературні пам'ятки Стародавнього світу. Бібліотеки.	- Створення буктрейлерів до літературних творів Стародавнього світу - Обговорення змісту пам'яток літератури (на вибір) - Систематизація пам'яток літератури за жанрами/країнами (на вибір)
- наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні - топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо - наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані	Мистецтво. Найвідоміші пам'ятки образотворчого мистецтва та архітектури цивілізацій Стародавнього світу. Сім чудес світу. Антична культура. Еллінізм	- Віртуальна мандрівка до музею для ознайомлення із пам'ятками образотворчого мистецтва цивілізацій Стародавнього світу - Підготовка повідомлення про сім чудес світу – Використання ресурсу earth.google для віртуальної мандрівки до одного із семи чудес світу (на вибір), звіт про «мандрівку» - Використання ресурсу artsandculture.google для знайомства з пам'ятками культури

- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей - добирає інформацію за заданими критеріями		
- формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства - наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи - пояснює відмінності між громадським та особистим простором - наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності - добирає інформацію за заданими критеріями – зіставляє культури, їх цінності, традиції, спосіб життя - висловлює власне судження про культурне розмаїття та його цінність для суспільства	Громадський простір суспільств Стародавнього Сходу та Античності. Античний театр. Олімпійські ігри. Гладіатори.	- Інсценізація уривка із античних драматичних творів - Аналіз історичних джерел про проведення Олімпійських ігор - Виготовлення промопродукції для Олімпійських ігор у Стародавній Греції - Використання ресурсу earth.google для віртуальної мандрівки - Використання ресурсу artsandculture.google для знайомства з пам'ятками Стародавніх Риму та Греції

Розділ 4. ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, ВЛАДА В ДОІСТОРИЧНУ ДОБУ ТА ДОБУ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ (18 год.)

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст	Види навчальної діяльності
- виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів - пояснює, як погляди та потреби людей сьогодні і в минулому пов'язані з подіями їх життя, станом суспільства - визначає тему і походження запропонованого джерела історичної та суспільної інформації зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти	Розвиток людських колективів у доісторичний (дописемний) період. Виникнення перших держав. Ознаки держави. Форми державного правління. Імперії: формування, розквіт, занепад (загальний огляд). Рабство. Демократія. Міста-держави.	- Складання глосарію теми - Формулювання запитань до медіатекстів, пов'язаних з темами, що вивчаються - Формування асоціативного грона до питань теми - Створення самостійного письмового висловлювання про права людини в стародавньому суспільстві –

- формулює висновок, судження на основі наведених фактів – виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) - формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду - пояснює, чому і якими правами від народження наділена кожна людина - наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання – виявляє мову ворожнечі - аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися - пояснює значення громадсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право/закон) з допомогою вчителя - розрізняє повноваження органів влади і приватних осіб - розрізняє тексти соціального та історичного змісту	Правила співжиття. Звичаєве право. Найдавніші збірки законів Стародавнього Сходу та Античності. Покарання.	- Участь у дискусії «Чому імперії занепадають?» - Участь у міні проєкті «Рабство і демократія в Стародавньому світі»
- виявляє (з допомогою вчителя) і пояснює виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах - встановлює одночасність подій в історичному просторі, тривалість подій, явищ, процесів та їх віддаленість одних від одних (у межах теми, з допомогою вчителя) - описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі - розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю	Спільне та відмінне в організації держав Єгипту, Китаю, Індії. Цікаві події їх військово-політичної історії. Особливості розвитку суспільства і державної влади у Передній Азії. Вавилон, Ассирія, Фінікія, Персія, Ізраїльсько-Іудейське царство. Мінойське і Мікенське царства. Міста-держави Стародавньої	- Складання глосарію теми - Робота з картою. Читання легенди карти. Порівняння інформації - Укладання хронологічної та синхроністичної таблиць - Систематизація інформації за територіальним та тематичним принципами - «Репортаж з минулого» (складання тексту та обговорення візуального ряду для інформаційної телепередачі чи ютубканалу (уявних чи реальних)) - Участь у дискусії «Чому відбувалися війни?»

- виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів - визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані - описує перебіг історичних подій та визначає тяглість в історичному процесі - розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю - добирає інформацію за заданими критеріями - формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси з урахуванням отриманих знань та власного досвіду	Греції. Афіни. Спарта. Велика грецька колонізація (політичний аспект). Організація суспільства в кочових народів Північного Причорномор'я. Італія. Місто Рим. Римська республіка та імперія. Диктатура. Територіальні завоювання. Міждержавні конфлікти Стародавнього світу. Завойовницькі походи, війни. Рим і Карфаген, Персія і Греція. Держава Александра Македонського	- Синхронізація подій та процесів на території України з етапами розвитку держав Стародавнього світу - Укладення повідомлення про діяльність правителів/ полководців держав Стародавнього світу
- пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю - наводить приклади історичних пам'яток та інших проявів присутності минулого в сьогоденні - топоніміка, лексика, фольклор, соціальні практики тощо - розрізняє природні, економічні, політичні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому - виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів - формулює запитання щодо можливого впливу тих чи інших подій на життя суспільства, окремих груп людей - зіставляє картографічну інформацію різних історичних періодів	Велике переселення народів. Політичні та соціальні зміни в Європі. Територія та населення України в час Великого переселення народів. Велике розселення слов'ян.	- Віртуальні мандрівки в минуле (країни/періоди – на вибір) - Участь у проєкті «Сліди епохи Античності в сьогоденні» - Рольова гра «Спарта» - Укладання каталогу «Крилаті вислови» епохи Стародавнього світу та пояснень до нього

- послідовно викладає інформацію, будує виступ з дотриманням структури - наводить приклади змін у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками; пояснює їх вплив на людину, конкретні соціальні групи та суспільство в цілому в минулому та сьогоденні - виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкретних прикладах визначає на карті положення географічних об'єктів, культурно-історичних пам'яток, місця історичних подій - зіставляє джерела інформації щодо достовірності та повноти – позначає розміщення об'єктів на карті, прокладає уявні маршрути, визначає відстані		
--	--	--